

קרבות עמק־אילון

מחבר הספר „מערכות שער־הגיא“ — הרייס (סרן) מחמוד אל־רוסאן — היה קצין מטה בגדוד הרביעי, אותו גדוד שחצה לראשונה את גבולות פלשתינה ופעל בגזרת שער־הגיא. המחבר לקח חלק בשלב הרביעי של מערכת שער־הגיא. אולם הוא ליקט את כל הפרטים הידועים לו על הקרבות שהתחוללו בקטע זה של החזית מאז ההחלטה על חלוקת ארץ־ישראל (29.11.47) ועד לאחר ההפוגה השנייה.

הקורא איש־צה"ל — המכיר את המערכה על פרסיה — ימצא, ללא־ספק, הבדלים בין הסתואר כאן לבין הידוע לו. הבדלים אלו עלולים אף להיות ניכרים ולפעמים גם ההיפך מהנכון. יש להתחשב כמובן, בניסיונו „המזרחית“ של המחבר „ליפות“ את העובדות „ולקשטן“. מכל־מקום יש ענין רב בהצצה אל „צידה השני של הגבעה“ ולוא גם יראה לנו הסראה ב„ראי־עקום“. בפרק דלהלן יובא — בקיצור־כלשהו — תיאורו על קרבות עשרת הימים. הקטעים הניתנים באות רגילה — לשונו של המחבר; הניתנים באות קטנה — בעיבוד המתרגם והמערכת.

8.7.48

היום הגיעתנו הידיעה על המשך המלחמה ולבר־תינו נתמלאו גאווה על כי ניתן לנו להכות מכתנו בשנית. מאחר שסוללת התותחנים הירדנית לא חנתה במקום המתאים לתנאי המערכה בשלב השני, החליטו טה מסקדתה להעבירה לנקודה עורפית. ממנה אפשר יהיה להגיש סיוע לחילות המצב בשער־הגיא. בטרם נתקבלה החלטה זו היתה הארטילריה הבעה של האויב מרתקת את עמדת התותחנים הכבדים שלנו. עקב זאת נבחרה חורשת הזיתים שמדרום לכפר בית־לקיא. כמו כן, בשל הקשיים בתנועת כלי הרכב ומ־פאת חשיבות שלב זה של המערכה, נראה כי מוטב להעביר את הרכב של שתי הכתיבות (גדודים) „הניידות“ לאזור הרחוק מספנתה של הארטילריה האויבית. משום כך נקבע כי המקום הטוב ביותר הוא בקרבת עמדות התותחנים, וזאת משתי סיבות: א. אפשרויות ההעלמה מפני סיורי אויב. ב. ניצול יחידת הרכב ככוח מגן לתותחנים, נוסף על כוח הגנתם העצמי.

9.7.48

יום זה היה הראשון לחידוש המערכה בשלב השני עם סיום ההפוגה הראשונה — חפש אלמנט הרכב של הגדוד את עמדותיו החדשות. כאן מצוין המחבר את הצורך שהיה קיים בסטרולים

ליליים כדי להכיר את הסביבה החדשה, ומביא הסבר טר פוגרמי קצר על הכפרים הקשורים במצב כפי שהיה בעת שקיבל גדודו את הגזרה מידי הגדוד השני. המחבר מצוין בעיקר את חשיבותה של חירבת אל־עקד וכותב כי שני הגדודים החליטו ביניהם לערוך התקפת־נגד עזה באם ינסו היהודים לכבוש את המקום. לצורך שמירה על עמדה חשובה זו הופרש לה פטרול לילה קבוע. במגמה להבטיח את הגשר המבדיל בין יאלו ובית־נובא ולמנוע בעד היהר דים מורוע מוקשים בדרך זו — הוחלט כי פטרול־שחר יצא מדי בוקר ויבדוק את האזור.

בשעה שתיים אחר הצהרים פתח האויב בהרעשה כבדה וללא אבחנה אל עמדותינו בשער־הגיא. ההרעשה נמשכה עד לשעות הערב. במשך כל ההפוגה השתמש האויב בנושקו הישן מאחר שטרם הגיע המר עד לגלות את נשקו החדש. אלמנט הרכב של שני הגדודים נע מאזור בית־לקיא לאזור בו התבססו התותחנים ותפש עמדות בין העצים הסבוכים של חורשת הזיתים. נהגי הגדוד הרביעי החלו בביצור האזור ובהכנות לכל אפתעה.

10.7.48

בשעה שתיים אחר הצות, הפרו הדי התפוצצויות חזקות ורחוקות את דממת הליל. לפי הכדורים הא־דומים שהתעופפו בשמים, ידענו כי זוהי התקפה עזה על רמלה אשר היתה נתונה להתקפות קשות

ואשר מגיניה — בני העיר יחד עם שכניהם תושבי לוד — היו מסבים אבידות כבדות לאויב.

אבדן שדה-התעופה בלוד. באותו לילה, לאחר קרב מר, הצליח האויב לתור לשדה-התעופה לוד אשר היה מוגן ע"י מחלקה של "לוחמים".

בשעה 4 לפנות בוקר החלו ריכוזים גדולים של חיילי האויב חודרים לבן-שמן — הכפר בעל הסיפור הידוע, אשר לדעת "המנהיגים המסכנים והנבונים" אפשר היה לסמוך עליו כעל שכן טוב. "הנבונים" הללו לא ידעו כי בן-שמן היתה מרכז לכנופיות הישראליות ונקודת הערכותן.

הפגזת משטרת לטרון.

כאן בא תיאור הפגזה — שהחלה בשעה 0630 — של משטרת לטרון. הפגזה זו גרמה לאבידות קלות בלבד.

נשק חדש.

בשלב זה של המערכה נתגלה כי ברשות האויב סוגי נשק חדשים אשר לא השתמש בהם בשלב הראשון של המלחמה. בין סוגים אלה היה נשק מקומי ונשק אשר הוברת, ללא ספק, מחולל למרות הוראותיו המפורשות של ארגון האומות המאוחדות. בציינונו פרט זה אנו תמהים כיצד הגיע נשק זה למרות האיסור שהוטל על שני הצדדים.

פיקוד אחיד.

כל מי שעקב אחר הקרבות בשלב הראשון, הרגיש, ללא ספק, בנצחונות התכופים של הכוחות הערביים השונים, על-אף העדר פיקוד אחיד אשר ינהל את המערכה.

זרקורים.

בשעה 22.00, נראו קרני אור של זרקורים רבים — מאירים את העיר רמלה. מיד לאחר זאת תכפו על העיר רעמי התפוצצויות וקולות גפץ. העיר הלחמית היתה זירת קרב מר במשך כל הלילה, אשר נמשך עד הבוקר.

11.7.48

בלוד וברמלה נמשך הקרב כל היום. מפעם לפעם נשמעו התפוצצויות חזקות אשר היו, כנראה, פצצות שהוטלו מאוירונים. הצלחנו להשיג אחד מכרזיה-התראה אשר הוטלו ע"י אוירונים מעל לשתי הערים. בכרוזים אלה נקראים תושבי שתי הערים להכנע, אחרת יאלצו הכוחות הישראליים להחריבן.

השאלה שניקרה במוחותינו היתה: היכולו הכוחות המגינים לעמוד מול הלחץ שבא עליהם

מכל הצדדים? בעיר היתה אמנם פלוגה אחת — היא הפלוגה החמישית — אך האם תוכל להחזיק מעמד מול הלחץ הבלתי פוסק וללא עזרה?

בו בלילה הצליח מלאזם-אואל (סגן) עבדא-ללה חד, עם מחלקת שריון אחת, לפרוץ בכוח ללוד ולטהר את הרחוב הראשי בה. האויב נאלץ לברוח לנוכח שריוני הלגיון וגבורת הקצין האמיץ. ברחובות לוד פרצה מערכה כבדה אשר בה נפלו כ-50 יהודים ומספר רב נפצעו. במשך כ-40 דקות היתה העיר לוד בידי מחלקת שריון אחת בלבד — מהלגיון הערבי. אולם לאחר שלא היה מי שיעמוד לצידה ומחוסר תקוה לקבל עזרה — נאלצה המחלקה לשוב למחנה בית נבאלה, מחנה שהיהודים כה ניסו לכבוש.

בצהרי היום קיבלה מפקדת הפלוגה החמישית פקודה לעזוב את העיר. בפני קציני הפלוגה וחיליה ניצבה השאלה: לציית להוראות — למרות שהיתה תקוה קלושה להחזיק מעמד — או להמשיך ולהלחם עד הכדור האחרון והאיש האחרון. הפלוגה העדיפה להמשיך במאבק ורק עם חשיכה, לאחר שניתק הקשר האלחוטני עם המפקדה, הורה מפקד הפלוגה את אנשיו לעזוב את העיר בנצלן דרך צדדית בין הכפרים ג'מזו וענאבה. עם זאת נחתם גורלה לא של לוד לבדה אלא גם של כל הכפרים שבסביבתה אשר נפלו ללא קרב וללא התנגדות.

12-14.7.48

בקטע זה מתאר המחבר את סבלות הפליטים ותלאותיהם בדרכי הפליטה שלהם. הוא מספר כי היהודים לא הסתפקו באשר עוללו בלוד אלא פתחו באש, ללא הבחנה בין הכוחות הלוחמים לבין הפליטים. הלגיון העביר את הפליטים במכוניותיו למקומות מבטחים. על-אף טיפולו — מתו רבים מהם מרעב, מצמא או מאש האויב.

15.7.48

ניתנו פקודות למפקדת החטיבה לנוע ולהתבסס בכפר בית-עור התחתית לאחר שחנתה קודם. לכן באזור משולש בית-סירא. ואמנם נעה מפקדת החטיבה והתבססה בחורשת הזיתים של כפר זה. על הפלוגה החמישית הוטלה שמירת אזור זה הנחשב "מפתח" העיר ראמאללה והמהווה פרשת דרכים ללטרון ותרבתא. יחד עם פלוגה זו נשארה מחלקה אחת מהשריון הנורכי של הוד טיבה. בעקב מספרם המועט של הכוחות פונו הכפרים בסביבה.

בצהרי היום התבסס האויב בכפר סלכית והציב בו כמה מקלי נשקו המסייע. בעקב קרבתו לכביש

הראשי — בין בית-סירא ולטרון — ניצל האויב את המקום כעמדה לניתוק תחבורתנו. ואמנם עלה דבר זה ביינו וכל ההספקה והמוון שלנו הועברו במכר ניות משוריינות.

קרוב יאלו הגדול — בשעה 8 בבוקר ריכז האויב את נשקו הכבד מכל הסוגים על כל עמדת תינו. האויב השתמש בפעם זו במרגמות "3, תותחי "4, תותחים חדשים של "6, תותחי 13 ליטראות, תותחי 17 ליטראות ופצצות שרפנל. האויב שלח את פגזיו לכל פינה ולכל כיוון במגמה לשבור את כוח החיילים כהקדמה להתקפה עזה על עמדות הגדוד הרביעי ולניתוק הדרך בין בית-סירא ולטרון. ההפגזה נמשכה, באופן זה, עד שעה 7 בערב.

לקראת התקפת אויב.

המודיעין של האויב היה מסתמך על מקורות שונים והיה משתמש בכל אמצעי כדי להשיג ידיעות. אלא שבאותו יום התפלאתי מאוד בראותי את האויב מרכז את אש נשקו המסייע על בית-גובא, על הקטע שמדרום לו הנטוע עצי זיתים סבוכים, ואשר בו נמצאו עמדות תותחינו הכבדים. כנראה שהידיעות אשר הגיעו לאויב בפעם זו היו משובשות באשר הוא פתח באש על עמדותינו הישנות. הפגזה זו לא היתה אלא מסך להתקפה מרוכזת אשר האויב עמד לפתוח בה בלילה; אך הכנותינו, רצוננו העז ויכולתנו בתחום-עמדותינו — הפכו כל קצין, סמל וטוראי משלנו לאנשים המבקשים את המות למען הכבוד והפאר.

האויב מתקדם.

אחד מפטרולי התצפית שלנו ממזרח לכפר יאלו ירה באויר רקיטה וירוקה ולאחריה רקיטה אדומה. שתי רקיטות אלה היו מספיקות כדי שהפלוגות תתכוננה לקדם את פני האויב וללמדו לקח. בשעה 22.30 בקירוב נזר באויר שלוש רקיטות ירוקות אשר לפי ידיעותינו היו סימן לפתיחת התקפה מצד האויב. ואמנם, מקלעי האויב אשר היו מוצבים בצד הצפוני, על גבעה קטנה ממזרח לכפר יאלו — פתחו באש מהירה על עמדות הפלוגה השלישית כחיפוי ליחידה בגודל מחלקה (30 איש) אשר הסתננה עד לגדר התיל המקיפה את עמדות אחת ממחלקות הפלוגה, פרצה בה פרצה והפתיעה את כוחותינו הקדמיים. בעורף מחלקת האויב נערכה יחידה בגודל גדוד (800 איש) אשר התכוננה לפרוץ אל לב כוחותינו. חלק אחר של כוחות האויב ריתק את הפלוגה השנייה של הגדוד אשר עמדותיה היו על הגבעות החולשות, על דיר-איוב.

הקרב הלך וגבר. המאבק נמשך עד שעה 12.30. עת לנוכח עדיפות מספרו של האויב נאלצה המחלקה מפלוגתנו השלישית לסגת בהכנה לפעולה חדשה. האויב התקדם וחדר לבית בנוי — על משלט החולש על כפר יאלו ואל כמה מאזורי המלחמה שלנו — אשר בו עסקו בהכנת אוכל לחיילי הפלוגה השלישית. חלק מכוחות האויב התבסס משני צידי הבית בעוד שחלק אחר התקדם מכיוון צפון לכפר, התבסס מסביב לכמה בתים ופתח באש מקלעיו על עמדותינו הערפיות של הגדוד.

כאן באים שני סיפורי-גבורה. האחד — גבורתו של אחד הלוחמים הערביים אשר סרב לעזוב בית לאחר שעשרים יהודים פרצו לתוכו והסתתרו בו. הוא נאבק עם אחד החיילים היהודיים ובבוקר מצאו את השניים מתים, כש-האחד אוהז בצואר חברו. הסיפור השני מעשה-הערמה של לוחם פלשתינאי, כבן 40 שנה, שקיבל על-עצמו הגנת קטע שלם. הוא היה משנה מדי-פעם את עמדתו לאחר יריות מספר. הוא סיקד-על-עצמו בקול רם, באופן שהאויב חשב שלפניו עומד כוח גדול. תחבולה זו גרמה לנסיגת האויב בקטע זה, לאחר מאמץ של שעה וחצי.

תנועת כיתור מן האגף הימני.

הקרב נמשך עד שעה 03.30. מיד לאחר מכן אורגנה תנועת כיתור מהירה, מחיילי הפלוגה השלישית ופלוגת המפקדה. לפני תנועה זו בדקות — נעו שני משוריינים בכיוון לבית לאחר שריכוזו את אשם מסביבו ועליו. אחד מנהגי שני המשוריינים הללו הוכיח גבורה רבה בהתקדמו אל אחד מצדי הבית. האויב פתח עליו באש והטיל עליו רימונים אך הוא נשאר על עמדו ופתח באש עד אשר לא נותרה נפש חיה בבית. בזה נסתיימה התקפה זו אשר בה השתתף מפקד הפלוגה — ראיס (סרן) צלאח אל-עבד — אשר התנאים אילצוהו להשתמש במקלע בעצמו.

יעילות התותחנות.

קציני התותחנים הוכיחו באותו לילה יעילות רבה ביותר בזה שכיונו, לפי הוראותנו, את אש תותחיהם אל יחידות האויב שחנה מסביב לעמדותינו ואשר ניסה בכל כוח, לפרוץ את קוינו.

16.7.48

עם זריחת השמש ראינו את גויות האויב פזורות פה ושם. שברי צבא האויב המובס נראו בקרבת הכפר נטאף וההרים שמסביב לו כשהם נושאים את הרוגיהם ופצועיהם. 23 גויות היו פזורות מסביב לעמדות הפלוגה השלישית ומסביב לבית-נטיף. מספר חללי האויב אשר נפלו מאש הארטילריה

הגיע ל-87. מספרים אלה הם פרט להרוגים ולפצוי-
עים אשר האויב הצליח לאספם בנסיגתו. מחיילי
הגדוד הרביעי נפלו 2 אנשים ונפצע אחד.

הגדוד השני מתכוון לתקוף את
אל בורג' וביר מאעין.

כיבוש שני הכפרים, אל בורג' וביר מאעין, ע"י
האויב הקשה את התחבורה בכביש לטרון—
רמאללה וסיכן את הכוחות שחנו במשולש בית-
סירא. דרך בית-סירא—חרבתא היתה תחת
שליטת האויב. משום כך היה הכרח לבצע פעולה
אשר יהיה בה כדי להקל את הלחץ, ואשר יחד עם
זאת תוציא מלב האויב את המחשבה להתקדם.

בשני הכפרים הנ"ל חנו כוחות אויב בגודל שני
גדודים עם סיוע תותחני-הוביצר. הגדוד השני החליט
לתקוף את האויב בכוח של שתי פלוגות חי"ר ובסיוע
ובתמיכת שני תותחים נ"ט, מחלקת שריון אחת
ומחלקת תותחים אחת. אנשי המדבר (בני השבטים
המדבריים—המת') של הגדוד השני הצליחו להש-
תלט על ביר-מאעין ולחדור לאל-בורג', לאחר קרב
של שלוש שעות רצופות.

כאן בא תיאור גבורתן של פלוגות הגדוד השני אשר
הפילו באויב כ-200 הרוגים בעוד שאבידותיהן היו 6 הר-
גי, 38 פצועים, 8 נעדרים בלבד.

להלן בא תיאור הפצצה מן-האוויר ובזיקה של מטוס
מצרי על עמדות הלגיון, מתוך שלא נראו לו הסימנים
המוסכמים.

17.7.48

הפלוגות התוקפות מהגדוד השני, חזרו לעמ-
דותיהן בלטרון. כן חזרו כוחות הגדוד הרביעי
מלטרון ליאלו לאחר שנסתיים תפקידו. הגדוד
הראשון קיבל את האחריות לגזרת "משולש בית
סירא". בשעה 16.00, הפך הגדוד הראשון לאחת
מיחידות החטיבה.

כאן בא תיאור מיום 18.7.48 של התקפה פלוגתית של

האויב על משלט (המחבר קורא לו בשם בדוי "318") ליד
הכפר צפא במגמה לנתק את הדרך בקרבת הכפר. לאויב
לא היה ידוע שהמשלט חזוק. ההתקפה נהדפה ולאויב
נגרמו אבדות קשות בעוד שללגיון היו אבדות קלות בלבד.

ההפוגה השניה ומערכת לטרון.

בהתאם להחלטת ארגון האומות המאוחדות היה
צריך להפסיק את האש ביום 18.7.48 בשעה 17.00.
האויב רצה לנצל הזדמנות זו כדי לכבוש את
לטרון ואת תחנת המשטרה שבה, בטרם תכנס
ההפוגה לתוקפה. ע"י כך היה האויב משתלט על
כביש ירושלים—תל-אביב, שם ידו על משאבת המים
במקום ומנתק את דרך לטרון—רמאללה. אך אינה
לו לאויב, וחיילי הלגיון היו משתוקקים אלי-קרוב. אחד
מהתותחים הנ"ט הוצב על גג המשטרה והיתה לו
חשיבות רבה במהלך הקרב. האויב פתח באש על
העמדות כדי לרתקן וכדי לנתק את הקשר ביניהן.
בשעה 14.00 החל האויב להתקדם מעבר אל-קובאב
כשלאפניו נעים שלושה טנקים אשר כפי הנראה היו
מטיפוס "נמר" ואשר תפסו עמדות בקרבת משאבת
המים ומסביבה. הם פתחו באש מתותחים בני ה-75
מ"מ ומקלעיהם הקלים, על תחנת המשטרה ועל
העמדות שבקרבתה. הנשק הכבד הגיש סיוע מן
הצד המערבי. בחסות הטנקים נתקדמו 12 מכוניות
משורינות אשר הסיעו פלוגת חי"ר אחת. התותחים
הכבדים שלנו הצליחו להשיב את המכוניות לאחור.
הקרב נמשך עד שעה 17.00 ולנוכח עמידתם האיתנה
של חיילי הגדוד השני נאלץ האויב להסוג. בשעה
17.30 נדם הקרב לחלוטין ובקרבת תחנת השאיבה
בלטרון נראו שני טנקים שנפגעו.

סוף הקרבות.

הקרבות בשלב השני של המערכה לא נמשכו
זמן רב באשר הוכרזה הפוגה לזמן בלתי מוגבל
כדי לאפשר ל"מטיפי השלום" למצוא פתרון סופי
לבעיה הפלשתיאנית.

מנויי חיפה

סוכנו בחיפה הוא: סיומה דוברין

רחוב נוודאו 14